

ПЕРСОНАЖІ АМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛОМОВНОЇ ФОЛЬКЛОРНОЇ БАЛАДИ ТА ЇХ СТЕРЕОТИПІЗОВАНІ ПОРТРЕТИ

У статті визначено лінгвокультурологічні особливості усталеної системи персонажів американської англомовної фольклорної балади та з'ясовано, за якою схемою зображено образи стереотипних героїв балади.

Ключові слова: балада, американська англомовна фольклорна культура, персонаж, семантичні ознаки.

В сучасній філологічній науці вже стало аксіомою розуміння того, що будь-яка культура вирізняється особливою етнічно-мовною специфікою. Науковці з великою наснагою намагаються висвітлити різні аспекти унікальності культур [1; 2; 4; 6]. Втім, враховуючи глобальність поставленого завдання, дослідницькі горизонти їй досі зістаються майже необмеженими.

Мета пропонованої статті полягає в тому, щоб визначити лінгвокультурологічні особливості усталеної системи персонажів американської англомовної фольклорної балади (ААФБ) та з'ясувати, за якою схемою змальовуються образи стереотипних героїв балади.

Об'єкт дослідження – американська англомовна фольклорна культура.

Предмет дослідження – стереотипізована система персонажів американської англомовної фольклорної балади.

Матеріал дослідження становлять тексти 60 анонімних американських англомовних фольклорних балад, що позиціонуються в друкованих збірках як «старі добрі пісні Америки». З метою отримання об'єктивних результатів до аналізу було залучено чотири різновиди ААФБ, що поступово розвивалися у США упродовж XVI – кінця XIX ст.: 1) старі, анонімні, такі, що мали усну трансмісію, «Балади Чайльда»; 2) Балади на Листівках; 3) Блюзові балади Афроамериканців; 4) Сентиментальні Балади (класифікація Р. де Ренвіка – [7]).

Відправною точкою дослідження є універсальна таксономія В. Проппа, за якою персонажі чарівної казки поділяються на сім категорій: 1) антагоніст – шкідник; 2) дарувальник (постачальник); 3) помічник; 4) зниклий персонаж; 5) відправник; 6) реальний герой; 7) псевдогерой [3, с. 79].

Далі, під час структурального аналізу було з'ясовано, що для ААФБ таксономія виглядає інакше (в дужках наведено частотність появи персонажу певного типу в баладних текстах): 1) позитивний герой (57 %); 2) негативний герой (23 %); 3) помічник (7 %); 4) персонаж другого плану (11 %); 5) нейтральний герой (2 %).

Наступним етапом аналізу стало визначення постійних та варіативних ознак кожного з персонажів, а також правил їх комбінування. За аналогією до визначення персонажу як «пучка семантичних ознак», тобто комбінації ознак індивідуального, родинного, станового статусів та локалізації (підхід О. Новік – [101, с. 122]), персонажами ААФБ вважаються такі об'єкти, що беруть участь у дії та можуть виконувати в ній ту чи іншу роль.

Окреслимо семантичний портрет кожного з типових персонажів ААФБ. З точки зору американської англомовної фольклорної культури, **ПОЗИТИВНИЙ ПЕРСОНАЖ** – це, як правило, головна дійова особа балади, стурбована вирішенням тимчасових труднощів особистого характеру. Позитивному героєві притаманні, в різних комбінаціях, такі властивості:

а) *молодий чоловік / дівчина + схвилований (зневірений, закоханий) + небагатий + має професію (військовий) або родинний статус (наречений, наречена) + сміливий / рішучий + порядний + довірливий + привабливий + відданий + працьовитий + американець;*

б) *чоловік середнього віку / старий + самотній + схвилований (зневірений, закоханий) + втомлений + має професію (військовий) або родинний статус (чоловік, колишній коханий) + мудрий + американець.*

Стосовно **НЕГАТИВНОГО ПЕРСОНАЖУ**, то відомий парадокс про те, що людина схильна швидко забувати добро, але довго пам'ятає заподіяне зло, проглядається і в ААФБ. На відміну від доволі примітивного та однобокого портрету позитивного персонажа, галерея негативних персонажів, тих, що протидіють герою, вносять розлад у його життя, представлена досить широко. Видається можливим визначити кілька типових комбінацій семантичних ознак, притаманних негативному герою:

а) *молодий чоловік (брат, суперник у коханні, злодій) + жорстокий + непорядний + боягузливий + привабливий + сильний + хитрий / підступний + не американець;*

б) стара або літня людина (батько, працедавець) + хитрий (підступний) + має титул (статок) + не американець;

в) молода дівчина (наречена, жінка, злодійка) + приваблива + підступна + розважна + зрадлива;

г) держава + байдужа + підступна.

Досить цікавою, на нашу думку, видається опозиція «індивідуум – держава». Визначене протистояння не є стрижневим в ААФБ, але досить показовим, і можливо, потенційним у баладах ХХ–ХХІ ст. Семантичний аналіз довів, що в таких піснях держава є шкідником, а індивідуум – постраждалим від дій держави.

Так, у баладі «*The Disheartened Ranger*» головний герой відверто висловлює своє незадоволення байдужістю до його проблем державних мужів, які згадують про нього лише під час виборів:

«Never put in our pockets one-tenth of a dime. / They do not regard us, they will not reward us, / ... / But the election is coming, and they will be drumming / And praising our valor to purchase our votes» [13, с. 261].

Культурна специфіка менталітету американської англомовної громади відчувається і коли баладний конфлікт вибудовується на підставі опозиції «багатий – бідний». Знову ж відмітимо, що загострення навколо майнових відносин не є типовим для ААФБ, але центральним для пуританської філософії – «бути бідним – соромно». Тому якщо ти бідний, то тобі важко знайти плубного партнера («*The Trail to Mexico*» – [13, с. 132], «*Joe Bowers*» – [13, с. 15]) та, взагалі, бідна людина не почувається впевненою в собі («*Just from Dawson*» – [8, с. 439]).

Наприклад, у баладі «*Red River Shore*» батько дівчини відмовляє юнаку, тому що він не може забезпечити його доньку: «*I asked her old father, would he give her to me. / «No, sir, she shan't marry no cowboy,» said he»* [8, с. 412].

Ще одна дистрибуція, на якій важливо зосередити увагу, це протиставлення «американець – не американець». Американці ворогують або мають неприязні стосунки з англійцями («*Brave Paulding and the Spy*» – [17, с. 316]), голландцями («*Shenandoah*» – [8, с. 546]), але найчастіше, з індіанцями («*The Ballad of Sergeant Ross*» – [15, с. 21], «*Sioux Indians*» – [13, с. 56]) та ін. Тобто, навіть в баладі, далекому від політики жанрі, знаходиться місце для пропаганди національних інтересів Америки та суверенності її кордонів: «американець» та «не американець» – це запеклі антагоністи, втрата життя чи смертельна образа стає ціною такої зустрічі.

Перейдемо до розгляду такого персонажу як ПОМІЧНИК, діяльність якого має безпосередній або опосередкований характер в ААФБ.

Реальна допомога виражається у тому, що сусіди дають притулок маленькій Неллі, організують пошуки бандитів («*Midnight Murder of the Meeks Family*» – [9, с. 40]), друзі солдата беруть на себе відповідальність за його сестру («*The Dying Ranger*» – [13, с. 214]), друзі допомагають герою здобути перемогу на ратному полі («*The Ballad of Sergeant Ross*» – [15, с. 21]) тощо.

Проте помічник також може допомогти герою порадою («*Fair Charlotte*» – [10, с. 181]) чи психологічно підтримати лише героя самим фактом свого існування і доброзичливим ставленням («*The Dying Ranger*» – [13, с. 214]).

В цих випадках можна визначити такі семантичні характеристики помічника:

а) *сестра* + *молода* + *любляча* + *віддана* + *американка*;

б) *мати* + *стара* + *мудра*;

в) *сусіди* / *товариші* / *сусіди* / *товариші по службі* + *щирі* + *віддані*.

Зазначимо, що на відміну від батька, мати в ААФБ майже ніколи не виконує сольної партії, натомість вона: допомагає та втішає: «*Hush up, dear daughter; don't take it so hard*» («*Giles Collins*» – [14, с. 100]);

– радить: «*O, daughter dear; her Mother said / This blanket 'round fold*» («*Fair Charlotte*» – [10, с. 181]); «*... My dear mother; / In tears to me did say, / 'To you they are all strangers; / With me you had better stay*»» («*The Texas Rangers*» – [10, с. 132]).

Важливо зазначити, що постаті ФІГУРАНТІВ, або ПЕРСОНАЖІВ ДРУГОГО ПЛАНУ в ААФБ є навіть більш частотними, аніж помічників.

Пояснюється це тим, що в американській англійській культурі балада – це «затверджений» етносом певний кодекс настанов з приводу того, що схвалюється цим соціумом, і чого не варто робити, щоб не потрапити у скрутну ситуацію в особистому житті. Сила балади, як відомо, полягає в тому, що, з одного боку, в ній йдеться про особисте життя, з іншого – власні помилки подаються як застереження, як урок іншим членам громади. Балада не існує поза колективом людей. Вона створюється для людей, і саме вустами цих людей у тексті баладі висловлюється оцінне ставлення колективу до дій героя та антагоніста.

Тому персонаж другого плану в ААФБ може з'являтися у двох іпостасях: як колектив людей або як розповідач. Проілюструємо цю тезу.

Колективний персонаж другого плану уособлюється в образах:

– випадкових свідків події: «*Some men came riding by, / And, seeing what this woman had done, / They raised a dreadful cry*» («*The Three Butchers*» – [12, с. 179]).

– сусідів: «*She heard the death bell knelling, / And every note, did seem to say / Oh, cruel Barb'ra Allen*» («*Barbara Allen*» – [14, с. 91]);

– «робітників або сослуживців: «*We laid him down to rest / With his knapsack for a pillow*» – («*The Dying Ranger*» – [13, с. 214]) і т.п.

У тих випадках, коли герой та розповідач – це різні люди, то розповідач виконує роль свідка події, який робить висновки: «*And I was a witness for the fact*» («*Jesse James*» – [16, с. 259]). Варто зазначити, що хоча персонаж другого плану виконує одну з найважливіших в баладі функцій – підбиває підсумки та висловлює оцінне ставлення, – в баладі практично відсутня інформація про нього, лише іноді називається його ім'я: «*The song was made by Billy Gashade*» – («*Jesse James*» – [16, с. 259]). Зрідка може бути надана можливість здогадатися про стан розповідача. Тому накладання терміна «пучок ознак» на характеристику персонажа другого плану є неможливим.

Проаналізувавши частотність появи персонажа певного типу в ААФБ, було з'ясовано, що до кола стереотипних персонажів належать: позитивний персонаж, негативний персонаж, помічник, персонаж другого плану, нейтральний герой, кожному з яких притаманний особлива амальгама семантичних ознак. Також було доведено, що в більш «реалістичній» американській баладі не має місця псевдогерою, чарівному помічнику та постачальнику чарівного засобу. Так само в ААФБ відсут-

ній зниклий персонаж. Помічник, він же радник, є однією із центральних фігур в ААФБ. Персонаж другого плану та нейтральний персонаж зазвичай не має особистісних характеристик, оскільки не бере участі в баладній колізії, він підсумовує наслідки події та висловлює оцінне ставлення.

Література

1. *Алещенко Е. И.* Этноязыковая картина мира в текстах русского фольклора (на материале народной сказки) : автореф. дисс. на соискание учен. степени докт. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / Е. И. Алещенко ; Волгоградский гос. пед. ун-т. – Волгоград, 2008. – 42с.

2. *Асирян С. С.* Гендерные аспекты моделирования образа женщины в американских фольклорных текстах : дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка» / С. С. Асирян. – Ставрополь, 2011. – 200 с.

3. *Пропп В. Я.* Морфология сказки / В. Я. Пропп. – 2-е изд. – М. : Наука, 1969. – 168 с.

4. *Мищенко М. В.* Лингвокультурный типаж «американский ковбой» / М. В. Мищенко // Аксиологическая лингвистика : Лингвокультурный типаж : [сб. научн. тр.]. – Волгоград : Парадигма, 2005. – С. 166–174.

5. *Новик Е. С.* Система персонажей русской волшебной сказки / Е. С. Новик // Структура волшебной сказки : [сб. ст.] ; Рос. гос. гуманитар. ун-т, Ин-т выпс. гуманитар. исслед. – М. : РГГУ, 2001. – С. 122–160.

6. *Явоненко О. О.* Національна культура у контексті проблеми «іншого» та «чужого» (методологічний аспект) / О.О. Явоненко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Вип. 75 / Другі Кулішіві читання з філософії етнокультури / за ред. проф. В.А. Личковаха / Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧДПУ, 2010. – С. 10–12.

7. *Renwick R. de.V.* Ballad / Roger de V. Renwick // American Folklore : An Encyclopedia / [ed. by Jan Harold Brunvand]. – New-York & London : Garland Publishers, 1996. – P. 57–61.

Фольклорні джерела

8. *American Ballads and Folk Songs* / [compl. by A.Lomax; ed. by J. Lomax]. – New-York : Dover, 1994. – 672 p.

9. *American Balladry from British Broad-sides: a Guide for Students and Collectors of Traditional Song* / [ed. by G. Laws]. – Philadelphia : American Folklore Society, 1957. – 314 p.

10. *Ballads and Songs of Indiana* / [coll. and ed. by P.Brewster]. – Bloomington : Indiana University of Bloomington, 1940. – 376 p.

11. *Christy's Plantation Melodies* / [ed. by E. Christy]. – Philadelphia : Fisher and Brothers, 1851. – 71 p.

12. *Colonial and Revolution Songbook (American History Through Folksong)* / [ed. by Keith and Rusty McNeil]. – California : Wem Records, 1996. – 71 p.

13. *Cowboys Songs and Other Frontier Ballads* / [coll. by J. Lomax]. – New-York : The Macmillan Company, 1918. – 414 p.

14. English Folk Songs from the Southern Appalachians / [coll. by O. Campbell and C. Sharp]. – New-York ; London : G.P. Putnam's Sons, 1917. – 321 p.
15. Frontier Ballads / [ed. by J. Hanson]. – Chicago : A.C. McClurg & Co., 1910. – 104 p.
16. Our Singing Country. Second Volume of American Ballads and Folk Songs / [ed. by J. Lomax]. – New-York : The Macmillan company, 1949. – 416 p.
17. Songs And Ballads of the American Revolution / [ed. by F. Moore]. – New-York : D. Appleton & Company, 1886. – 388 p.

Sazanovych L.V. Characters of English-American folklore ballad and specifics of their portraying

The article is devoted to the description of linguistic peculiarities of the stereotyped system of characters of English-American folklore ballad. Basic patterns of characters portraying are analyzed.

Key words: ballad, English-American folk culture, character, semantic features.

Сазанович Л. В. Персонажи американской англоязычной фольклорной баллады и их стереотипизованные портреты.

В статье рассматриваются лингвокультурологические особенности устойчивой системы персонажей американской англоязычной фольклорной баллады, и определяется, какие базовые схемы лежат в основе создания образов стереотипных героев баллады.

Ключевые слова: баллада, американская англоязычная фольклорная культура, персонаж, семантические признаки.